

# HACI BEKTAŞ VELİ'NİN HALİFELERİNDEN KOYUN BABA'NIN BALKANLAR'DAKİ İZLERİ\*

Traces in The Balkans Left By The Koyun Baba,  
A Caliph of Hacı Bektash Veli

Zeki GÜREL\*\*

## Öz

Bu yazının genel amacı; Türk-İslâm kültüründe Koyun Baba adıyla bilinen evliyanın hayatını ve öğretilerini araştırıp ortaya koymaktır. Özel amacı ise Koyun Baba adıyla tanınan bu evliyanın Balkan coğrafyasındaki varlığını ve etkileri araştırmak ve ortaya koymaktır. Yazı hazırlanırken, Türkiye'deki Koyun Baba türbelerinin çoğu bizzat ziyaret edilmiştir. Özellikle Çorum Osmancık'taki Koyun Baba üzerinde durulmuştur. Çünkü el yazması Koyun Baba menakıpnamelerinin tamamı genellikle burayı işaret etmektedir. Burayı Koyun Baba'nın Balkanlardaki izleri araştırılırken de Makedonya'nın Kalkandelen şehri Şipkoviça köyü yakınlarındaki Koyun Baba Türbesi bizzat faklı yıllarda iki defa ziyaret edilmiştir. Literatür taramaları ve derlemeler sonucunda Koyun Baba'nın kimliği, öğretileri ve özellikle de balkanlardaki izleri ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Evliya Çelebi, *Seyahatname* isimli eserinde Koyun Baba'yı anlatırken, Koyun Baba'nın, bizzat Hacı Bektaş Veli'nin halifesi olduğunu söylemiştir. Adı etrafında oluşan menkıbelerden öğrenildiğine göre; Koyun Baba, Horasan'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Seyyid Ali olup İmam Rıza'nın on ikinci oğludur. Koyun Baba, Horasan'dan çıkarak Kerbela'yı ziyaret ettikten sonra hacca gitmiş, oradan Anadolu'ya gelerek Bursa'ya uğramış sonra da Osmancık'a gelip yerleşmiştir. Koyun Baba'nın otuz kadar kerameti, menakıpnamelerle günümüze kadar ulaşmıştır. Otman Baba'nın ve Piri Baba'nın velâyetnamelerinde de Koyun Baba'dan bahsolunmaktadır. Koyun Baba menakıpnamesi nazım ve nesir olarak kaleme alınmış ve elyazması eserler olarak da günümüze kadar ulaşmıştır. Türkiye'de pek çok yerde Koyun Baba Türbesi bulunmaktadır. Balkanlar'da ise Romanya ve Makedonya'da Koyun Baba'nın türbesi bulunmaktadır.

Yazıda önce Koyun Baba'nın hayatı, öğretileri ve hakkında yapılan çalışmalar anlatılmış, ardından Koyun Baba'nın, evladı Erişti Ali'yi Balkanlar'a, Tuna kıyılarını irşat için göndermesi ile Koyun Baba'nın Balkanlar'daki etkisi anlatılmıştır. Romanya'daki Koyun Baba Türbesi'nden bahsedilip, Makedonya'da Kalkandelen yakınlarındaki Koyun Baba Türbesi etrafında anlatılanlardan bahsedilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli, Koyun Baba, Balkanlar, Koyun Baba ve Balkanlar

## Abstract

The main aim of this article is to investigate the life and teachings of the wali known as Koyun Baba in Turkish-Islamic culture. The other aim of this study is to investigate the existence and effects of Koyun Baba in the Balkan region. The researcher personally visited most of the tombs that are believed to belong to Koyun Baba in Turkey during the study. In particular, tomb of Koyun Baba in Çorum Osmancik province was emphasized since all of the handwritten manuscripts of Koyun Baba usually point there. The researcher also visited tomb of Koyun Baba near the village of Sipkoviça, Kalkandelen in Macedonia twice in different years while investigating Koyun Baba's traces in the Balkans. As a result of literature review, the identity, teachings and traces of Koyun Baba in the Balkans were tried to be uncovered.

\* Makalenin Geliş Tarihi: 02.01.2019, Kabul Tarihi: 26.07.2019. DOI: 10.34189/hbv.91.002

\*\* Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Ankara, zekigurel@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5129-7033>

Ottoman Explorer Evliya Çelebi talks about Koyun Baba in his travelbook *Seyahatname*: “Koyun Baba, personally is the caliph of Hacı Bektash Veli.” As a result of the legends about him, it is understood that Koyun Baba was born in Khorasan. His real name is Seyyid Ali and he is accepted as 12th son of the imam-sect leader Rıza. Koyun Baba left Khorasan and after visiting Karbala, he went to pilgrimage to Mecca after which he came to Anatolia and visited the city of Bursa. There he became a shepherd of a wealthy person called Abdullah and he made a deal with this wealthy man: when a sheep gave a birth to twins Koyun Baba had the right to obtain one of them. After a while, he came to Osmancık with forty sheep he had received in Bursa. Koyun Baba’s fame has reached the present day as a result of his 30 miraculous deeds and anecdotes. In so-called ‘velâyetname’ books which are about the lives of walis like Otman Baba and Piri Baba Koyun Baba was mentioned. In addition, the anecdotes about the Koyun Baba were written in both verse and prose which have reached the present day as manuscripts. One can find lots of Koyun Baba Tombs all over Turkey. However, there are two Koyun Baba tombs in the Balkans, one in Romania and the other in Macedonia. After mentioning Koyun Baba’s life, doctrine and research carried out on him, we will talk about sending his evlat (son) Erişti Ali for spiritual and ethic guide to the Balkans from Çorum, Osmancık and his influence in the Balkans. We will first talk about the Koyun Baba tomb in Romania and then the one in Tetovo, Macedonia, making comparisons with the narratives in Turkey.

**Keywords:** Bektashism, Hacı Bektash Veli, Koyun Baba, The Balkans, Koyun Baba and The Balkans

## 1.Giriş

### 1.1.Koyun Baba Kimdir?

Anadolu’nun ve Balkanlar’ın Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında önemli rol oynayan “Kolonizatör Türk Dervişleri”nden biri de Hacı Bektaş Veli’nin halifelerinden Koyun Baba’dır.Evliya Çelebi, *Seyahatname* isimli eserinde Koyun Baba’nın dünyanın ışığı, evliyaların desteği, kalbi temizlerin zübdesi ve Hacı Bektaş Veli’nin halifesi olduğunu ifade etmektedir:

Kudve-i erbâb-ı tahkîk zübde-i âl-i abâ

Mahzen-i sırr-ı velâyet Hazret-i Koyun Baba (Evliya Çelebi, 1999: 481)

Biz Koyun Baba ile ilgili altı menakıpnameyi gördük. Koyun Baba etrafında oluşan menkıbelerden öğrendiğimize göre; Koyun Baba, Horasan’da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Seyyid Ali olup imam Rıza’nın on ikinci oğlu olarak kabul edilmektedir (Gürel, 2000: 34).

Koyun Baba Hazretleri, batın yurdunda İmam Ali (K.V.) hazretleriyle buluşup arz-ı hâl ve hasb-i hâl ettikten sonra, İmam Hazretleri ona “var şimdi oğlum, Hak yolunda birlik için çalış. Sana muttali olduğu gibi kara kayalı, keklük öter, kekik biter, garip-fakir eğlenecek yer olmayan mekânı bulasın. Oraya varıp sofraya yayıp misafiri hoş tutasın fisebilillah yedirip içiresin”(Gürel,2000:17) buyurunca o da kalkıp diyar diyar dolaşmış ve işaret edilen “kara kayalı yeri” yani bugünkü Osmancık’ı bulmuştur. Koyun Baba, Horasan’dan çıkarak Kerbela’yı ziyaret ettikten sonra Hacca gitmiş, oradan Anadolu’ya gelerek Bursa’ya uğramıştır. Burada Abdullah isminde bir zengin’in çobanı olmuş, ikiz kuzulayan koyunların bir kuzusu ona verilmek şartıyla

anlaşma yapılmıştır. Kısa bir süre sonra da hissesine düşen kırk koyunu önüne katarak Çorum'un Osmancık ilçesine gelmiştir (Gürel, 2000: 18-20).

Koyun Baba'nın Osmancık'a gelişiyle ilgili olarak Evliya Çelebi şu şekilde bir açıklama yapmaktadır: “Koyun Baba, Osmancık'a Allah'ın emri peygamberin tavsiyeleri üzerine gelmiştir. Şeyh Hazretleri Koyun Baba bizzat Hacı Bektaş Veli'nin halifesidir. Vefatında burada (Osmancık'ta) toprağa verilmiştir. Sonra Hazreti Sultan Bayezid Veli, mübareği Kadir Gecesi rüyasında görüp vasiyeti üzerine mezarının üstüne yüksek bir kubbe, bir cami, dervişleri için bir meydan, bir yemek ve ziyafet evi, misafirleri için bir kervansaray, sayısız odalarla, mutfak ve kiler yaptırmış, bu hayır hasenatı baştanbaşa kurşun ile örttürmüştür. Çok mamur bir bina olup, bir fersahlık yerden kurşunları gömğök deniz gibi dalgalanır. Nurlu kubbesinin âleminin parıltısından insanın gözleri kamaşır, gece ve gündüz mutfağından nimet eksik değildir. Koyun Baba Külliyesine on iki kapıdan girilmiştir. Türbesi ise, her iki kenarı iki metre uzunluğunda sekizgen bir gövde üzeri piramidal bir kubbe ile örtülü bir yapıdır” (Evliya Çelebi, 1999: 481). Burada verilen bilgilerle ilgili olarak da on iki giriş kapısının Ehl-i Beyt'ten on ikinci imama, türbenin sekizgen oluşu da Koyun Baba'nın sekizinci imam Aliyyü'r-Rıza çocuklarından olduğuna işarettir diye düşünüyoruz.

Koyun Baba'nın otuz kadar kerameti, menakıpnamelerle günümüze kadar ulaşmıştır. Koyun Baba menakıpnamesi nazım ve nesir olarak kaleme alınmış ve elyazması eserler olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Koyun Baba menakıpnamelerinden altı tanesi Zeki Gürel'in *Koyun Baba* adıyla yayımlanan kitabında tanıtılmıştır (Gürel, 2000: 35-42). Gürel, bu menakıpnamelerden birini Latin harfli Türkçe tam metin olarak vermiştir (Gürel, 2000: 117-228). Otman Baba'nın (Kılıç, 2007: 73) ve Piri Baba'nın velâyetnamelerinde de Koyun Baba'dan bahsolunmaktadır (Doğantaş, 2007: 178).

Koyun Baba ve dervişleri, sadece Anadolu'nun değil Balkan coğrafyasının da Türk İslam beldesi olarak vatan yapılmasında etkili olmuşlardır.

## 1.2.Edebî Eserlerde Koyun Baba

Koyun Baba ile ilgili olarak bugüne kadar pek çok şiir yazılmış, onun adı pek çok şiirde zikredilmiş, türkülerde, ninnilerde ondan bahsedilmiştir. Hikâye ve romanlarda da Koyun Baba'dan bahsolunmaktadır. Kemal Tahir, *Köyün Kamburu*(1959), Hasan İzzettin Dinamo *Koyun Baba* (1976) romanında; Osman Çeviksoy “Babalar ve Oğullar”(1990) adlı hikâyesinde Koyun Baba'dan bahsetmektedir. İtalyan bir müzisyen Carlo Domeconi tarafından *Concertodi Berlinbul Koyun Baba* adıyla bir de pastoral resital bestelenmiş olup İstanbul'da Raks Müzik Yapım ve Tic. A.Ş tarafından ilgililerin beğenisine sunulmuştur (Gürel, 2000: 237).

Koyun Baba, pek çok şairin de şiirine konu olmuştur. Pir Sultan Abdal'ın kaçak olduğu zamanlarda Koyun Baba'yı ziyaretinde yazdığı şiiri örnek olarak buraya alalım:

Kardaşlarım bile yola gidelim  
 Matem aylarına yüzler sürelim  
 Çıkıp yükseklerle seyrân edelim  
 Alçakları şazdır Koyun Baba'nın

Gece gündüz yanar kandiller, mumlar  
 Pîrim Hasan'ın aşk câmın sunarlar  
 Mest olan âşıklar gülbenk çekerler  
 Çekiliyor gülbengi Koyun Baba'nın

Gayette yüksektir anın yapısı  
 On iki yerden açılır kapısı  
 Allah Allah çağırır anlar hepisi  
 Üstü de vakıftır Koyun Baba'nın

Türbenin örtüsü yeşil dolama  
 Üçler de yediler bilebilir anda  
 [...]

Fukara yoldaşı Koyun Baba'nın

Pir Sultanım Haydar yola bakana  
 Uyalım Hakk'ın çırağın yakana  
 Hızır derler gülbengini çekene  
 Çekilir gülbengi Koyun Baba'nın  
 (Gürel, 2006:72).

Koyun Baba ile ilgili günümüzde de şiirler yazılmaktadır. Osmancık Belediyesi'nin Koyun Baba Vakfı ile birlikte düzenlediği “3. Koyun Baba Kültür ve Sanat Günleri (6–8 Eylül 2006)” kapsamında Koyun Baba konulu bir şiir yarışmasının yapılmış olması güncelliğinin devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Söz konusu yarışmanın şiirleri ve Türk edebiyatında Koyun Baba şiirleri için *Osmancık'ta Koyun Baba Vakfı* adlı kitaba bakılabilir (Gürel, 2006:70-98).

Çorum Osmancık'ta 1995'de Koyun Baba adına bir vakıf kurulmuştur. Osmancık Belediyesi Tiyatrosu'nun yönetmeni Feridun Akın, Zeki Gürel'in *Koyun Baba* isimli eserinden uyarlayarak *Koyun Baba* adlı tiyatroyu defalarca sahnelemiştir. Osmancık Belediyesi Koyun Baba'nın bir heykelini yaptırarak Kızılırmak üzerindeki Koyun Baba Köprüsü'nün yanına yerleştirmiştir.

### 1.3.Koyun Baba'nın Dünden Bugüne Öğütleri

Koyun Baba Hazretlerinin dervişlerine ve çevresine telkinlerini ve içinde yaşadığı cemiyete vermek istediği mesajları onun menakıbından öğreniyoruz. Koyun Baba menakıbnamelerinin birindeki bir bilgiye göre, Fatih Sultan Mehmet Trabzon'un fethine giderken Osmancık'ta Koyun Baba'yı ziyaret edip onun duasını almıştır. Fa-

tiş, zafer kazanarak İstanbul'a dönünce Koyun Baba'ya Osmancık civarındaki bir köyü vakfetmiştir. Bu olay halk tarafından duyulunca; Koyun Baba da tekkede bulunan on yedi dervişini etrafına toplayıp şu nasihatlerde bulunmuştur: “Benim kazanıma vakıf ekmeği koymayın, dibini deler. Hak Teâlâ dergâhında bulgur bulamacı elverir. Kimsenin ağacına tamah etmeyin, dirlik odunu yakın. Yoldan geçeni hoş tutun. Misafiri ağırlamakta cimri davranmayın. Elinizde olanı kaçırıp, aç kalmaktan korkmayın. Misafire harcanan gerisin geri yerine gelir. Şeriat emrini muhkem tutun. Zira şeriat emrinden dışarı çıkan, dört kapıdan da dışarı çıkmış olur. Eliniz Allah için duaya, kul için atâya daima açık tutun. Alnınızın teri kurumasın. Fisebilillâh alın teri dökmenin hayrından mahrum bırakmayın kendinizi. Dost kalbin ferah tutun, düşmanlarınızın da kalbini kazanın. Devletlü olmak dilerseñiz, dilsiz, kulaksız olun. Birbirinize yâr olun. Birbirinize yâr oldukça bana da yâr olursunuz. Bana yâr olanların Hakk'a yâr olmaları için dua ederim. Hakkı her yerde koruyun... Eğer bu nasihatlerimi dinlemezseniz ansızın aranızdan kaybolup giderim. Dinlerseniz dünyada ve ahrette berhudar olun.” (Büyükyaka, 1981: 20)

#### 1.4.Koyun Baba Menakıpnameleri ve Koyun Baba Türbeleri

Bugüne kadar üzerinde en çok çalışma yapılan menakıpname, Osmancıklı Âşık Abdulkadir Uslu'nun nazma çektiği *Envâ-ı Menâkıb-ı Koyun Baba Kuddise Sırratü'l-a'lâ Nesl-i Murtazâ* isimli menakıpnamedir. Bu menakıpname Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde yazmalar bölümünde 1217 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Zeki Gürel, Koyun Baba ile ilgili olarak altı değişik menakıpnamenin varlığına işaret etmektedir. Hatta bu menakıpnamelerden birini Latin harfli metin olarak, iki tanesi de Arap harfli el yazması tıpkıbasım olarak *Koyun Baba* kitabında vermektedir (Gürel,2000:32-43;117-128). Amasya Müzesi'nde araştırmacı olarak vazife yapan Muzaffer Doğanbaş ile yaptığımız görüşmelerde şahsi kütüphanesinde bir Koyun Baba menakıpnamesi olduğunu öğrendik. Bu da gösteriyor ki, Koyun Baba ile ilgili henüz tespit edilip tanıtımı yapılmamış veya üzerinde çalışılmamış daha başka menakıpnameler de olabilir.

Yapılması gereken bilinen bu Koyun Baba menakıpnameleri üzerinde tenkitli bir çalışma yaparak *Koyun Baba Menakıpnamesi* adlı bir eser ortaya çıkartmaktır. Böyle bir çalışmaya Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nin Otman Baba ile ilgili olarak yaptığı çalışmayı örnek alabiliriz.

Zeki Gürel, Koyun Baba ile ilgili ilk çalışmasında Türkiye'de beş yerde (Çorum-Osmancık, Muğla-Bodrum, Ankara-Çubuk, Denizli, İstanbul)Koyun Baba Türbesi tespit etmiştir. Yine bu çalışmasında Koyun Baba'nın Horasan, Mekke, Bursa, Konya, Amasya ve Kıbrıs bağlantılarına da temas etmiştir (Gürel, 2000:71-73). Zaman içerisinde konu ile ilgili çalışmaları devam ettirirken gördük ki, Türkiye'de on yedi yerde daha Koyun Baba türbesi mevcuttur: Kayseri'nin merkezindeki Yılanlı Dağ'ın eteği, Kayseri-Bünyan-Koyun Abdal Köyü, Kütahya –Domaniç, Sinop-Boyabat-Dallı Köyü, Giresun-Aluçra, Afyonkarahisar-Sandıklı, Sivas-Şarkışla-Gülova

Köyü, Edirne, Erzincan- Reşadiye, Erzurum-Hınıs, Çanakkale-Lapseki-Gölköy, Edirne-Havsa, Kırklareli, Malkara-Tekke Köyü, Domaniç-Karaköy, Yozgat-Çekerek Eski Tekke Köyü.

## 2.Koyun Baba ve Balkanlar

Türk kültür coğrafyasında Türkiye ve Balkanlar'da pek çok yerde Koyun Baba'nın izine rastlamak mümkündür. Biz, Koyun Baba ile ilgili araştırmamıza başladığımızda Çorum ili Osmancık ilçesindeki Koyun Baba'yı biliyorduk. Yine çalışmalarımız esnasında gördük ki Balkanlarda da iki yerde (Romanya- Babadağ, Makedonya-Kalkandelen-Şipkoviça köyü) Koyun Baba türbeleri bulunmaktadır.

Bu tespitlerden hareketle konuya yaklaştığımızda artık şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Bir Koyun Baba yok, "Koyun Babalılar zümresi" var ve bunlar Anadolu'dan Balkanlara coğrafyanın Türkleşmesinde-İslamlaşmasında rol oynamışlar, bu kapsamda önemli vazifeler üstlenmişlerdir. Koyun Baba, Anadolu'nun ve Balkanlar'ın Türk-İslâm yurdu olarak vatanlaşmasında etkin olmuş bir kolonizatör Türk dervişidir. Koyun Baba Osmancık'a geldikten sonra İslamî irşad noktasında pasif kalan Mantık Dede ve dervişlerine "Hümâ idik dest-i yakından uçtuk, bu diyâr-ı fenâya misafir düştük, mevlüdüm Horasan'dan aslım İmâm-ı Heştüm'den, mezhebim Muhammed (a.s)'dan ve nasibim Cânib-i Hak'dan sunuldu. Buranın himâyesi de bize verildi. Siz artık başka yere gidin"(Gürel, 2000:22) deyince Mantık Dede haricinde otuz dokuz derviş Osmancık'tan ayrılarak Türk kültür coğrafyasına irşat için dağılmışlardır. Mantık Dede, ihtiyar olduğu için Osmancık'ta kalmıştır. Öldüğünde de Koyun Baba Türbesi'nin yanında Arefet Tepe'ye defnedilmiştir. Mezarı hâlâ ziyaret edilen bir mekândır.

Koyun Baba'nın kendi yetiştirdiği dervişlerini de aynı vazifelerle uzaklara gönderdiğini hem Koyun Baba menkıbesinden hem de Ömer Lütfi Barkan'dan öğreniyoruz. Tuna Nehri kıyılarına gönderdiği evlatlığı Derviş Koca Ali bunlardan sadece menakıbı bilinenlerden biridir (Gürel, 1999:22–23).

Balkanlar'da bugün için Bulgaristan'da önemli bir ziyaret merkezi olan Otman Baba'nın, Koyun Baba'nın sırtında Terkos'u geçtiğini *Otman Baba Velâyetnamesi*'nden öğreniyoruz. Koyun Baba'nın bir kerameti, Küçük Abdal'ın yazdığı *Otman Baba Velâyetnamesi*'nde şöyle anlatılmaktadır: "Pes ol kân-ı velâyet ol aradan tek ve tenhâ, oradan denizi beri yakaya geçer ve ol geçtiği yere Terkoz derlerdi. Meğer ol diyârda birkaç yiğit atların çayıra salıp gece ve gündüz anda yaturlardı. Dahi ol kân-ı velâyet ol arada zâhir olup doğru ol kişilere vardı. Çünol kişiler ol serveri gördüler, birbirine aytdılar kim: 'Şu gelen kişi kaçgın mıdır ki gelür?!' dediler. Meğer kim içlerinde bir gönlü gözü açık kişi vardı. Aytdı kim: 'Yok, hey zâlimler! Bu gelen erdir, heybetin salâbetin görmez misiniz?' deyüb karşı vardı. Ol kân-ı velâyeti ağırladı ve konukladı. Ve aytdı: 'Kandan gelürsin ey iki cihân güneşi?' dedi. Ol kân-ı velâyet aytdı ki: 'Arık Çoban'ın arkasına bindim ve bu denizi berü yakaya geçdim!' dedi. Pes ol yiğit aytdı

kim: 'Gemisüz bu denüzü adam mı geçer?' dedi. Ol kân-ı velâyet aytdı kim: 'Bu ördüğün deniz Arık Çoban'ın topuğuna çıkmadı.' dedi. Pes öyle olsa bu velâyete hicâb yoktur. Ve âlem evliyânın barmağında bir yüzük gibidir. Ve ol kân-ı velâyet Arık Çoban dediği Otmancık'ta Koyun Baba'dır ki mazhâr-ı velâyet idi. Pes ol kân-ı velâyet bir nice gün anlarıyla oldu. Dahi bir sabah yetürken ol kân-ı velâyet ol yiğide aytdı kim: 'Dur yukarıkardaş kim atunikurd yemek ister.' dedi. Dahi filhâl ol yiğit kalkdı atlar arasında atını göremedi. Ve bir depe üzerine çıkdı. Gördüğüm bir olay kurdlar atı ortaya almışlar. Derhal siğirdüb atını kurtlardan alıkoyub secde-yişükleridüb ol kân-ı velâyete naz ve niyâzlar eyler. Ve bildiğim ol kân-ı velâyet iki cihânın sırrıdır.'"(Kılıç, 2007: 73)

Balkanlarda, Romanya'nın Dobruca bölgesindeki Babadağı'nda (Yılmaz, 1999: 21) ve Makedonya'nın Kalkandelen şehri yakınlarındaki Şipkoviça köyünün yakınlarında da birer Koyun Baba Türbesi bulunmaktadır. Bu da bize göstermektedir ki, Balkanlar da Koyun Baba'nın etki alanı içerisinde. Romanya'daki Koyun Baba ile ilgili olarak bilgiye Dr. Camelia Calin Bodea'nın doktora tezinde de rastlıyoruz. Romanya folklorunda Osmanlı imajını konu alan bu tez daha sonra *Romen Folklorunda Romenler ve Osmanlılar* adıyla kitap olarak yayımlanmıştır. Kitabın Türkçe özetinde Koyun Baba ile ilgili olarak şunlar yazmaktadır: "Sözlü hikâyeyi, ahlâk örneği kaynağı olarak kabul ettik. Böylece Tuna Nehri bölgesindeki Romen ve Türk olan hikâyevî kahramanın vasıflarını âdet kahraman ve uygarlaştırıcı kahraman bakımından anlayıp sunduk. Koyun Baba adlı efsanevi kahramanın mevcudiyeti de Dobruca'daki Romen folklorunda yaygın bir unsurdur. Koyun Baba'nın şahsiyeti, Babadağı Kasabası'nı tesis eden ve gerçek bir tarih şahsiyeti olan Sarı Saltuk isimli kişiye bağlı idi. Ama Koyun Baba'nın hususi sıfatları vardır. Doğüstü ve basiretli bir insandır. O, Sarı Saltuk'un mezarını keşfetmektedir. Bundan dolayı, Koyun Baba aziz oldu. Romen halk geleneğinde bir tarih şahsiyetinin defnedildiği yer kutsal değildir. Fakat o yeri keşfeden insan kutsaldır. Çünkü bu insan, yerel ahali tarafından verilen doğüstü sıfatlar ve de kutsallık ile temasa girmesi vasıtasıyla özel (kutsallık) sıfatlar elde etti. Koyun Baba aziz oldu. Mezarı ise kutsal bir yer oldu" (Bodea, 2009: 243).

Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi'nin Balkanlar'da gerçekleştirdiği saha araştırmaları sırasında Romanya'da Koyun Baba türbesine de uğradığını H. Yılmaz'ın yazısından öğreniyoruz. Bu yazıda söz konusu türbenin bir de resmi yer almaktadır (Yılmaz, 1999: 21–24).

Makedonya'daki Koyun Baba ile ilgili ilk bilgiye Kıbrıslı, Âşık Kenzî'nin (1210–1255) divanında "Dâsitân-ı Nazm-ı Evsâf-ı Baltepe ve Sitâyiş-i Râsim Paşa" şiirinde rastlıyoruz. Kıbrıs'ta doğup Edirne'de ölen Kenzî, Balkanlar'ı da bir baştan bir başa gezip dolaşmıştır. 1245 kışını Kalkandelen'de geçirmiştir. Koyun Baba'nın da bahsinin geçtiği bu şiir o zaman yazılmış olmalıdır.



Şiirin beşinci ve dokuzuncu dörtlüklerinde Koyun Baba adı da geçmektedir:

Bir taraftan Yarân Baba Yâr-ı Gâr  
Sersem Ali Baba karşıdan bakar  
Çevre yanın bekler evliyâlar var  
Biri Koyun Baba sultan efendim

Bir köşk gördüm Yarân Baba'dan yana  
Koyun Baba semti köşkün ra'nâ  
Her ihvana bir köşk eyledin binâ  
Kim bulunmaz kusur, noksan efendim (Fedai, 2002: 376-377)

Şiirde ismi geçen Sersem Ali Baba'nın Kalkandelen'de hâlen faal olan Harabatı Baba Tekkesi'nde de bir türbesi mevcuttur. Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nde, Hacı Bektaş Veli Türbesi'ne girişte de ilk soldaki kabirlerden birisi de Sersem Ali Baba'ya aittir. Sersem Ali Baba meselesi Bektaşilik ile ilgili çalışmalarda üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir husustur.

Makedonya'da bulunduğumuz süre içerisinde (2002–2004) yaptığımız gezi, inceleme ve araştırmalarımız sırasında Harabatı Baba (Sersem Ali Baba Tekkesi diye de zikredildiği oluyor) Tekkesi başta olmak üzere pek çok ziyaret yerini araştırma imkânı bulduk. Bunlardan biri de Koyun Baba Tekkesi'dir. Biz bu mekânı ilk ziyarete gittiğimizde Makedonya'da iç savaş devam ediyordu. Bir akşamüstü hava kararırken bir askerî araçla Koyun Baba türbesine ulaşmayı başarmıştık. Burayı sahiplenmiş olan İbrahimi ailesinden fertlerle kısa bir görüşmemiz oldu. Savaş hali ve havanın kararmış olması çevreyi iyice inceleme fırsatımı elimden almıştı. Tekke, Kalkandelen'den Ban-yalar/Kaplıcalar tarafından gidildiğinde dört kilometre uzaklıkta, köyden ise iki kilometre önce yolun üzerinde yer almaktadır. Bir evliya mezarı olarak ziyaretçisi eksik olmamaktadır. Uzunluğu dört metreyi bulan mezarın üzerine burayı sahiplenmiş olan aile tarafından bir türbe yaptırılmıştır. Bu ziyaretgâhla ilgili inanmalar da mevcuttur.

Araştırmacılarımızdan Yaşar Kalafat, Sersem Ali Baba'nın ve Koyun Baba'nın Makedonya'daki varlığı ile ilgili olarak şu bilgiyi vermektedir: “Şah Ali Sersem Ali Baba aslında Necem’te medfundur. Müridi ve kullarından olan Harabatı Baba, Koyun Baba, Kızıl Baba, Yaşar Baba ve Ballı Baba adındaki arkadaşlarıyla Kalkandelen’e gelir. Harabatı Baba burada kalır ve bir yerde kandilin yandığını fark eder ve bunun kendini belli eden Sersem Ali Baba'nın ruhu olduğunu farz ederek onun adına bir mezar ve üzerine bir türbe yaptırır. Bu türbenin olduğu yere Harabatı Tekkesi inşa edilir” (Kalafat, 1998: 86).

Kıbrıslı Kenzi'nin ve Yaşar Kalafat'ın bahsettiği Koyun Baba Kalkandelen'dedir. Kalkandelen'in batısında Şar Dağı yolu üzerindeki Şipkoviça Köyü yakınındaki tekkenin Koyun Baba Tekkesi olması gerektir. Aydemir'in bir yazısında aynı Koyun Baba ile ilgili bir şiire daha rastladık. “Makedonyalı Said ve Şiirleri” başlıklı yazısında Yaşar Aydemir, Said'in Kalkandelen, Gostivar, Palçiste, Serakin gibi yerlerde 18.



yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın ilk yarısında yaşadığını anlattıktan sonra şairin şiirlerinden örnek verirken “Kalkan Delen Medhiyesi” başlıklı şiirini de yazısına almış. Bu şiir, on altı bentten oluşuyor. Başlangıçta şehri tabii görüntüsü, arkasından da tarihî ve kültürel hayatı yansıtıyor. Daha çok tasavvufi kimlikleriyle öne çıkmış isimlerin mezarları ve kendince şehre katkılarını gösteren bir manzumedir. Şiirin beşinci bendinde Koyun Baba’dan da bahsedilmektedir:

Bir yanadan hâfızudur Şah Sersem Ali Baba  
Sûy-ı bâlâdanı ghebânun durur Koyun Baba  
Bir yanadan âsımun hâcet reva Yaşar Baba  
Himmet-i merdan bilüpdür dilberâ Kalkandelen (Aydemir, 2013: 216–217)

## 2.2. Kalkandelen’deki Koyun Baba İle İlgili Anlatılar

Şipkoviça veya Koyun Baba Tekkesi’ni ikinci ziyaretim 2016 yılı Eylül ayının son günlerinde oldu. Bu ziyaretim esnasında gördüm ki, türbeyi sahiplenmiş olan İbrahimi ailesi İtalya’ya göç etmiş, türbe sahipsiz kalmış. İlk ziyaretimde Makedonya’daki iç savaş dolayısıyla yeterince inceleme yapamamıştım. Bu ziyaretimde türbeyi ve etrafındaki yapıları daha harap buldum. Beyaz taştan yığma duvar şeklinde dikdörtgen plan üzerine yaklaşık iki buçuk metre yüksekliğinde yapılmış olan Koyun Baba Türbesi’nin çatısı iyice göçmüş, sağ duvarı da türbenin içine doğru yıkılmış vaziyettedir. Türbede bir kitabe bulunmamaktadır. Türbenin genişliği üç metre civarındadır. İçinde dört metre uzunluğunda bir tek mezar bulunmaktadır. Mezarda dikkati çeken önemli bir husus da mezarın Müslümanların mezarlarında olduğu gibi Kibleye doğru dönük olmadığıdır. Bu da mezarın Müslüman olmayanlar tarafından yapıp yapılmadığı sorusunu akla getirmektedir. Mezarın ne zaman ve kimler tarafından yapıldığına dair Türbedar İbrahimi ailesinin bir bilgisi bulunmamaktadır. Türbenin içi yaklaşık yirmi metrekaredir.

Makedonya’nın Gostivar şehrinden Mensur Nureddini, İzmir’de, Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi’nde “Makedonya’da Belli Başlı Ziyaret Yerleri” adıyla hazırladığı tez çalışmasında Şipkoviça köyündeki Koyun Baba Türbesinden ve onun etrafında anlatılanlardan da bahsetmektedir. Mensur Nureddini, Türbeyi ziyaret ettiğinde çatısının mezarın tam üstüne gelen kısmının yanık olduğunu ve bu nedenle de açık olduğunu bunun sebebini sorduğunda da türbedar ailenin “Çatıyı defalarca tamir etmemize rağmen çatının bu kısmı bir şekilde yanıyor ve mezarın üstü açıkta kalıyor. Bunun da evliyanın nurundan kaynaklanıyor olduğuna inanıyoruz” dediklerini kaydediyor (Nureddini, 2003: 125).

Türbenin giriş kapısına göre sağ yanındaki mezarlıkta türbedar İbrahimi ailesinin kabirleri bulunuyor. Türbenin sol tarafında ise eski mezar taşları bulunuyor. Bu mezarlık tamamen harap olmuş vaziyettedir. Taşların çoğu kırılmış ve devrilmiş vaziyettedirler. Fotoğraflarını çektiğimiz taşlarla ilgili okuma işlemimiz henüz bitmemiştir, en kısa zamanda bu bilgileri meraklıları ile paylaşacağız.

Mensur Nureddini'nin çalışmasında naklettiği şu bilgiler Çorum Osmançık'taki Koyun Baba ile ilgili olarak anlatılanlarla örtüşüyor: "Türbedar İbrahimi ailesi fertlerinden birisi bir gece rüyasında, Koyun Baba'nın suya ihtiyacı olduğunu görmüş. O zamanlar çeşmeler bulunmadığı için su ihtiyacı kaynaklardan sağlanıyormuş. Bu rüyadan sonra Koyun Baba için gece bir yıbrık su, leğen ve havlu türbeye bırakılmış. Ertesi gün suyun Koyun Baba tarafından kullanıldığı ve havlunun da ıslak olduğu görülmüş. Bu olaydan sonra her gün türbeye su konmaya başlanmış. Daha sonra bu su ihtiyacını karşılamak üzere türbenin yanına bir çeşme yapılmasına karar verilir. Yapılan bu çeşme evlerdeki çeşmelerle aynı kaynaktan su almasına rağmen, evlerin suyu zaman zaman kesilse bile Türbenin yanındaki çeşmenin suyunun hiçbir vakit kesilmediği ve hep gürül gürül aktığı görülmüştür.

Koyun Baba atı üzerinde savaşıırken; bugün türbesinin bulunduğu yerde başı kesilir ve yere düşer. Fakat o, kesik başına rağmen atının üzerinde düşmanı Kalkandelen'in Poroy köyüne kadar kovalar. Koyun Baba'nın başının olduğu yere bugünkü türbe yapılır. Gövdesinin olduğu yer ve onun defnedildiği yer bilinmemektedir. Poroy köyü civarında olması gerekmektedir(Nureddini, 2003: 124–131).

Şipkoviça Koyun Baba Türbesi'nin olduğu yerde türbeden başka türbedar aileye ait dört ev bulunmaktadır. Bu evlerden bir tanesi yapısı itibariyle çok eskidir. Ailenin belirttiğine göre en az 500 yıllık bir yapıdır. Muhtemelen bu yapı şimdi ev olarak kullanılsa da o zaman için tekkenin ana yapısıdır diye düşünüyoruz. Yapının dış görünüşü Kalkandelen merkezdeki Harabati Baba'nın tekkesini andırmaktadır. Türbe etrafında samanlık ve ahır olarak kullanılmış eski yapılar da mevcuttur.

Anlatılanlara göre; Kalkandelen'den Şar dağı üzerinden Kosova Pirizren'e giden yol Koyun Baba Türbesi yakınından geçmekteydi. Bu yoldan giden yolcular tekkeye uğrar, ziyaretlerini yapar ihtiyaçlarını giderirler ve tekkenin ihtiyaçlarında kullanılmak üzere de tekke duvarındaki münasip yerlere/pencerelere para bırakırlarmış. Bu yolun adı o gün olduğu gibi bugün de "Peçenek Yolu" olarak bilinmektedir. Bu adlandırma oldukça önemlidir. Osmanlı öncesi Balkanlar'daki Türk varlığı açısından ve bu yol üzerinde Pirizren'e doğru yerleşik olan ve bugün kendilerine "Goralılar" denilen ahalinin kültürel kimliği açısından bu bilginin doğru değerlendirilerek araştırmaların bu yönde derinleştirilmesi gerekir diye düşünüyoruz. Goralılar, Müslümanlardırlar, dilleri Türkçe veya Arnavutça değildir. Slav dillerini andıran kendilerine özgü bir dil kullanmaktadırlar.

Şipkoviça Koyun Baba Türbesi'nin Makedonya'nın her yerinden ziyaretçileri vardır. Mensur Nureddini ziyaretçiler ve ziyaretler esnasında yapılanlar ile ilgili olarak da şu bilgileri vermektedir: "Özellikle Kalkandelen ve Gostivar'dan pek çok ziyaretçisi gelmektedir. Ziyaretçilerin arasında zaman zaman Hıristiyanlar da bulunmaktadır. Ziyaretler hem ferdi hem de grup halinde yapılmaktadır. Türbedar aileden elde edilen bilgilere göre türbe, ihtiyacı olanlar tarafından her zaman ziyaret edilebileceği gibi, halk arasındaki inanca göre ayların son günlerinde yapılan ziyaretlerin daha makbul

olduğu ve bugünlerde dileklerin daha çok kabul olduğuna inanılmaktadır. Böyle bir inançtan dolayı da ayların son günlerinde ziyaretçi sayısı daha da artmaktadır. Tekke her gün ziyaret edilmese bile ayda yaklaşık 20–30 kişi tarafından çeşitli rahatsızlıkları nedeniyle ziyaret edilmektedir. Her yaştan ziyaretçilerin geldiği ama gelenlerin daha çok köylerden olduğu bilgisi de önemli. Çevredeki eski din adamlarının bazılarının Tekkeyi ziyaret için halkı yönlendirdikleri ama tahsilli kişilerin bu ziyaretlerin ve orada yapılan ritüellerin, inanmaların yanlış olduğuna dair kanaat sahibi oldukları da söylenmektedir. Ziyaretler sırasındaki ritüeller ise türbedar İbrahimi ailesi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bu tekkeye genellikle çişini/küçük tuvaletini tutamayanlar, çocuğu olmayanlar, doğumdan sonra çocukları yaşamayanlar, psikolojik rahatsızlıkları bulunanlar/akıl hastaları ve tıbben çaresi bulunamayan hastalıklara duçar olanlar gelmekte veya getirilmektedir. İbrahimi ailesinden yaşlı bir kadın yardımcı olmakta iken onun ölümünden sonra bu teyzenin gelini Habibe Hanım yardımcı olmakta ve ritüelleri yönetmektedir. Ritüeller, Koyun Baba'ya ait olduğuna inanılan mezar üzerine kendiliğinden gelen/nasıl geldiği bilinmeyen bakır bir tas ve bir sopa ile gerçekleştirilmektedir. Ritüellerde kullanılan tas, bakırdan olup 1,5-2 kg. ağırlığındadır. Tasın üzerinde üç İhlâs, Ayetü'l-Kürsi ve okunamayacak kadar silinmiş bazı dualar yazılıdır. Sopa ise, yaklaşık 1 metre uzunluğunda, meşe ağacından yapılmıştır. Senelerce ritüeller esnasında ıslatıla ıslatıla farklı bir görünüp almış ama çürümemiştir. Bu tasın ve sopanın da en az mezar kadar eski olduğuna inanılmaktadır. Şifa aramak amacıyla gelenler ritüeller başlamadan önce mutlaka abdest almaları gerekmektedir, aksi halde veli olduğuna inanılan Koyun Baba'ya saygısızlık olduğuna ve dileklerinin kabul olmayacağına inanılır.

Çişini tutamayanlar geldiğinde, Koyun Baba'ya ait olduğuna inanılan sopa su ile yıkandıktan sonra, bu yıkama suyu tasta biriktirilerek iki tas arasında üç defa tastan tasa döküldükten sonra şifa arayana verilir. Şifa arayan tarafından üç defa içildikten sonra aynı suyla ellerini ve yüzünü yıkaması istenir. Bundan sonra ritüelleri yöneten türbedar kadın, velinin mezarının yanına gelerek ellerini semaya açıp şifa arayan için dua eder. Bundan sonra da ritüelleri yöneten şifa arayanla birlikte mezarın etrafında dönerek arkalarını mezara dönmek şartıyla türbe kapısından çıkarlar. Böylece ritüel tamamlanmış olur. Koyun Baba'ya ait olduğuna inanılan sopa sadece çişini tutamayan çocuklarla ilgili ritüellerde kullanılır.

Türbeye gelen ziyaretçilerden abdesti olmayanlar abdest aldıktan sonra onlar için türbenin yanındaki çeşmeden su alınır; bu su Koyun Baba'ya ait olduğuna inanılan tasla bir başka tas arasında üç defa dökülüp/aktarıldıktan sonra ziyaretçilere üç defa içilmek ve yine üç defa ellerin ve yüzün yıkanması için verilir. Ziyaretçilerden bilenler mezar başında Fatiha, İhlâs ve Ayetü'l-Kürsi okur, bilmeyenler ise bildikleri sureleri okuyarak dilekte bulunurlar. Üç defa mezarın etrafında döndükten sonra da mezara arkalarını dönmeksizin geri geri türbeden çıkarlar. Tekkeye gelen ziyaretçiler

tastaki su ile ritüeller gerçekleştirildikten sonra, bu uygulamalara evlerinde de devam etmeleri için, aynı tasta yanlarına su verilir. Bu suyun kesinlikle kanalizasyona dökülebilecek yerlerde kullanılmaması gerekir, çünkü hasta hiçbir zaman şifa bulamayacağı, hasta olmayanın da hastalanabileceğine inanılır. Bu suyun sadece bahçelerde, akıntı olmayan yerlerde kullanılabilmesi kabul edilir.

Koyun Baba'ya çeşitli nedenler için yapılan ilk ziyaretten fayda görülürse, ritüelleri yürüten türbedar hanım tarafından iki defa daha ritüeller için türbeye gelmeleri öneriliyor. Eğer ki ilk ziyaretin kendilerine bir faydası dokunmamışsa bir daha oraya gelip zahmet etmelerine gerek olmadığı söylenir. Yani, Şipkoviça Tekkesi/Koyun Baba Türbesi'ne yapılan ilk ziyarette ritüelleri gerçekleştirdikten sonra, hasta tarafından çere bulunup bulunamayacağı hissedilir. Çocuğu olmayan veya olup da yaşamayan kadınların, yukarıda belirtilen ritüellerin dışında, mezar başında kendi eşyalarından bir işaret olarak; ya giymiş olduğu eşyasını ya da üzerindeki eşyalardan bir tüy veya iplik parçası bıraktıkları görülmüştür. Bu amaçla gelen kadınların, çocuğu oluncaya kadar –geri çevirme sözüyle- mezar üzerinden bir taş parçası alıp üzerlerinde taşıdıkları, dilekleri kabul olunca da daha önceden almış oldukları bu taş parçasını geri aldıkları yere getirdikleri/getirmeleri gerektiği anlatılanlar arasındadır. Dilekleri kabul olsa da olmasa da ziyaretçilerin buradan aldıkları taş parçasını mutlaka iade etmesi gerekir, aksi halde kendilerine bir kötülük geleceği kabul edilir. Dilekleri kabul edilenler/gerçekleşenler ikinci defa gelişlerinde adak kurbanlarını da keserler. Koyun Baba'yı ziyarete gelenler dualarının kabulüne katkısı olsun diye mum, eşyalarından bir işaret olarak tişört, gömlek, çorap getirip bırakmaktalar. Bazı ziyaretçiler de eşyalarından bir ip parçası bırakırlar. Dilekleri kabul edilenler ve şifa bulanlar, bir müddet sonra ziyaretlerini yenilemektedirler. Bu tür ziyaretlerde koç veya koyun getirilerek tekkede kesilir ve eti de fakirlere dağıtılır. Bazen adak kurbanı yerine tekkenin bakımı için paralar bırakıldığı ifade edilmektedir” (Nureddini, 2003: 124-131).

Makedonya'daki Koyun Baba Türbesi etrafında üç tane şifalı su kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki tekkeye giden yol üzerinde Kalkandelen yakınında bir termaldir ki; Makedonyalılar buna *banya* diyorlar. Burada şifa arayanlar için tesisler bulunmaktadır. İkincisi ise Türbeye giden toprak yol kenarında dağın eteğindeki çeşmedir. Bu çeşmenin suyunun göz hastalıklarına iyi geldiğini öğrendik. Koyun Baba Türbesi'nin doğusunda 300–400 m. Uzaklıkta “Korku Suları” denilen ve tabii bir su kaynağının bulunduğunu Mensur Nureddini kaydediyor (Nureddini, 2003:132). Biz ziyaretimiz sırasında bu suyu bulamadık. Nureddini'nin belirttiğine göre bu suyun akıntısı yoktur, kaynadığı yerde kaybolmaktadır. Bu sudan, geceleri korkan çocuklara içirilerek korkularının giderileceğine inanılır. Sadece korkan çocuklar için şifa amacıyla kullanıldığı için “Korku suları” adını almıştır.

### 3. Sonuç

Koyun Baba, Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'daki halifelerinden biridir. Hacı Bektaş Veli ile ilgili genel kabul de onun Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi tale-

belirlerinden biri olduğu yönündedir. Anadolu'da pek çok yerde Koyun Baba türbesi veya makamı bulunmaktadır. Balkanlar'da da Makedonya'da ve Romanya'da Koyun Baba Türbesi olarak kabul edilen ziyaret yerleri mevcuttur. Buradan şöyle bir sonuç çıkartmak da mümkündür: Tarihi süreçte bir tek Koyun Baba yok, Koyun Babaları vardır diyebiliriz.

Orta Asya'dan Balkanlar'a Türklüğümüzü, Müslümanlığımızı borçlu olduğumuz büyük veli Hoca Ahmet Yesevi, dilimizin gelişmesini, zenginleşmesini, millî kültürümüzün inançlarımıza sınıksız bağlı oluşunu borçlu olduğumuz bir ulu şahsiyettir diyebiliriz. Anadolu'yu ve Balkanlar'ı aydınlatan Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana Celâleddin-i Rumî, Somuncu Baba, Hacı Bayram-ı Veli, Yunus Emre, Sarı Saltuk, Mehmet Dede, Hasan Dede, Gül Baba, Otman Baba ve Koyun Babalar hep Pir-i Türkistan Hoca Ahmet Yesevi ocağından beslenmiş alp-eren gazi dervişlerdir. Koyun Baba gibilerini araştırırken onlarla ilgili yorum ve yayınlar yaparken Ahmet Yesevi silsilesinin ve öğretisinin dışına çıkmamak gerekir diye düşünüyoruz.

Bir başka husus da bugüne kadar tespit edilen Koyun Baba menakıpnamelerinin sahanın uzmanı bir ekip tarafından yeni baştan Latin Harfli Türk Alfabesi'ne aktarıldıktan sonra bir "Koyun Baba Menakıpnamesi Tenkitli Metin" kitabının hazırlanıp yayınlanması olmalıdır diye düşünüyoruz.

### Kaynakça

- Aydemir, Yaşar. (2013). "Makedonyalı Saîd ve Şiirleri" *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 10, 205-228.
- Barkan, Ömer Lütfi. (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Teknikleri İstilâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*2, 279-353
- Bodea, Camalia. (2009). *Otomani In Folklorul Romanesc*. Bükreş.
- Büyükyaka, Hüseyin. (1981). *Hız. Koyun Baba Hayatı ve Kerametleri*. Tosya.
- Çeviksoy, Osman. (1990). "Babalar ve Oğullar" *Geriye Hüznün Kalır*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Dinamo, H. İzzettin. (1976). *Koyun Baba*. İstanbul: May Yayınları.
- Doğantaş, Muzaffer. (2007). "Piri Baba Velâyetnamesi" *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 41, 178-179.
- Domeniconi, Carlo. (1991). *Concertidi Berlinbul & Koyunbaba*. İstanbul: Raks Müzik Yapım
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (1999). Sadeleştirenler: Tevfik Temel Kıran-Necati Aktaş, Mümin Çevik. İstanbul. C.11, s. 481.

- Fedai, Harid.(2002).*Kıbrıs Türk Kültürü Bildiriler I*. Ankara. 376-380.
- Gürel, Zeki. (2000).*Koyun Baba*. Ankara: Yörtürk Yörük Türkmen Vakfı Yay.
- . (2006).*Osmancık'ta Koyun Baba Vakfı*. Ankara: Koyun Baba Vakfı Yay.
- Kalafat, Yaşar. (1998). “Bedri Noyan Dede Baba ve Balkanlarda Bektaşilik”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 6, 81–98.
- Kılıç, Filiz vd. (2007).*Otman Baba Velâyetnamesi [Tenkitli Metin]*. Ankara: Grafiker Ofset Yayınevi.
- Nureddini, Mensur .(2003).“Makedonya’daki Belli Başlı Ziyaret Yerleri”, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gostivar- Makedonya.
- Tahir, Kemal. (1959). *Köyün Kamburu*. İstanbul: Dizerkonca Yayınevi
- Yılmaz, Hacı. (1999). “Bilinmeyen Bir Koyunbaba Menâkıbnâmesi Üzerine”.*Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 11, 21–52